

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 2, Sayı: 4, Haziran 2016, s. 304-311

Ar. Gör. Aykut KAR

Yeditepe Üniversitesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi,
aykut.kar@yeditepe.edu.tr

İSLAM ÖNCESİ TÜRK TARİHİ ÜZERİNE TARİH YAZICILIĞI

Özet

İslam öncesi Türk Tarihi üzerine çalışmalara ülkemizde yeterince önem verilmemektedir. Bunun sebebini sorguladığımızda karşımıza ilk olarak dil sorunu çıkmaktadır. Bu çalışmalar yapılırken bilineceği üzere Eski Çince ile yazılmış olan kaynaklara hâkim olmamız gerekmektedir. Bu durumun aksini düşündüğümüzde yaptığımız araştırmayı sağlam bir zemine oturtmamız imkânsızdır. Aslına bakıldığında 12 Kasım 1924 yılında İstanbul Darülfünunu'na bağlı olarak kurulan ve günümüzde İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerine devam eden Türk Araştırmaları Enstitüsü'nün ve bizzat Atatürk'ün direktifleriyle 28 Nisan 1930 yılında kurulan Türk Tarih Kurumu'nun asıl görevi Türk tarihinin izlerini araştırmak ve bunları gün yüzüne çıkartmaktır. Fakat bugün baktığımızda bu alanın zorluğu dolayısıyla Türkistan sahasındaki araştırmaların aktif bir şekilde ilerlediğini söylemek güçtür. Araştırmacılar çoğunlukla bu alana yönelmek yerine Osmanlı Tarihi üzerine çalışmalar yapmaktadırlar. Bunun sebebini araştırdığımızda karşımıza ilk olarak İslam Öncesi Türk Tarihi gibi kaynak sıkıntısının olmaması çıkar. Fakat burada belirtmekte fayda vardır ki, bu durum sadece bu dönem için geçerli değil, aksine aynı sebebin, tarihi kaynak yetersizliği bulunan diğer milletlerin tarihini yazmak için de geçerli olduğunu görülmektedir. Ayrıca bu alan için arkeoloji bilgisi de oldukça önemlidir. Yoksa bu çalışmalarda yapılan yorumlar sağlıklı olmayacağı gibi, yapılabilecek abartı yorumların ise bu alana faydasından çok zararı dokunacağına bilinmesi gerekir. Adı geçen alandaki çalışmaları incelediğimizde Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu ve Prof. Dr. Bahaddin Ögel gibi araştırmacıların çalışmalarıyla tutunabilir bir zemine oturmuş bir tarih yazımı karşımıza çıkmaktadır. Saydığım araştırmacıların izinde yürüyen Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu ve Prof. Dr. Ahmet Taşağul gibi araştırmacıların sayesinde ise günümüzde Türkistan coğrafyasında yapılan çalışmaların arttığını

görmekteyiz. Fakat bu çalışmalara rağmen yine de bu alana fazla ilgi gösterilmemesi dolayısıyla hala kendi tarihimizi batının gözüyle okumaktayız. Bu bildiride; dünya tarihinin anlaşılabilmesi için önemli bir yapı taşı olan İslam Öncesi Türk Tarih yazıcılığının kaynaklarına değineceğim gibi bu alandaki eksikliklerin en aza indirilmesi için yapmamız gerekenleri konu alacağım.

Anahtar Kelimeler: İslam öncesi, tarih yazıcılığı, kaynaklar.

HISTORIOGRAPHY ON THE PRE-ISLAMIC TURKISH HISTORY

In our country, there is not much attention given to studies about pre-Islamic Turkish history. When we ask why is that, the first thing we encounter is the language problem. We have to be familiar with the old written sources about old Chinese language while these studies are going. If we do the opposite, it is not possible to build the study on a solid ground. Actually, Turkish history institution, which was build in 28 April 1930 and was connected to İstanbul Darülfünun but right now working under the Rectorship of the İstanbul University, their job, with the direct orders from Atatürk, is to investigate traceses of the turkish history and reveal it. However, when we look at it today, it's hard to say that the investigations in the field of Turkistan are not very active because the study field is hard. Researchers mostly doing studies on the Ottoman History instead of heading for this one. When we investigate why is this happening, the first problem we come up with is the lack of sources on pre-Islamic history of Turkish. But we have to mention that this problem is not just present in this period, on the contrary, this reason optains for the other nations which would want to write their own history. Archaeology knowledge is required too on this field. Otherwise, comments on the stuides wouldn't be true and also hyperbole comments would bring damage more than benefit. When we examine studies in the mentioned field, we find written history scripts build on a solid ground by the works of some researches like Prof. Zeki Velidi Togan, Prof. İbrahim Kafesoğlu ve Prof. Bahaeddin Ögel. Thanks to researchers like Prof. Gülçin Çandarlıoğlu and Prof. Ahmet Taşağıl, who follows the steps of the researchers I mentioned before, today we can see that there is a growing rate on the studies over the geography of the Turkistan. However, still with these studies, people don't feel any interest in this field and so that we still have to read our history from the perspective of the west sources. In this report; as like I am going to touch upon to sources of writing about the Pre-Islamic Turkish History which is a milestone for understanding the history of the World, but also I will touch upon to what we need to do to minimizing the deficiencies on this field.

Keywords: Pre-Islamic, historiography, sources.

İslam öncesi Türk tarihi dediğimizde Türklerin İslamiyet ile tanışmadan önceki Türkistan coğrafyasından yani Yenisey ve Selenge Nehirlerinden başlayarak, Balkanlara ve hatta Orta Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyayı ele alabiliriz. İlk olarak Türkistan coğrafyasına baktığımızda bu topraklarda kesin olarak 542 yılında ortaya çıkan¹ ve ilk defa Türk adını resmi devlet adı olarak kullanan Göktürkler tarafından yapılmış ve töre adını verdiğimiz toplumsal düzenin gereği olan yasaları da barındıran anıtlar dikkatimizi çekmektedir. Orhun yazıtları olarak da literatüre girmiş olan bu anıtların en bilinenleri Moğolistan'da bulunan Kül Tegin (732), Bilge Kağan (735) ve Tonyukuk (725) adlarına yapılan anıtlardır.² Bu coğrafyada Göktürklerden kalmış sayısız çeşitli büyüklüklerde eserlere rastlamak mümkündür. Bu Gök Türkçe yazılı abidelerin varlığından ilk bahseden, 13. yüzyıl tarihçilerinden Cüveyni olmuştur.³ Adı geçen bu eserlerin 1889 yılında Thomsen tarafından okunmasından sonra ise Türk dünyası oldukça önemli bir esere kavuşmuştur. İslam öncesi Türk Tarihi için Gök Türkçe yazılmış bu anıtların değeri paha biçilemezdir. Fakat geniş olarak baktığımızda bu alan için Çince yazılmış kaynakların ağırlık taşıdığını göz ardı edemeyiz. Bu kaynaklar özellikle hanedan tarihleri Hun, Göktürk, Uygur gibi devletlerle ve büyüklü küçüklü Türk boyları hakkında hazine değerindedir. Çinli seyyahlar ile Çin dönemi tarih yazıcılarının eserleri Türk tarihinin pek çok yönlerini açıklamaktadır. Türk tarihine ve kültürüne ait pek çok hususu bu kaynaklardan öğrenebilmekteyiz. Örnek olarak 557-580 yılları arasında hüküm süren Chou hanedanının yıllığından bahsedersek; bu yıllık 50 cilt olup, Gök Türk döneminin ilk kaynaklarından. Göktürklerin 557'den önceki tarihleri hakkında bu dönemi aydınlatan bilgiler vermektedir.⁴ Ayrıca bu yılda müstakil bir Göktürk bölümü yer alması da Chou Hanedanı ile Göktürklerin etkileşimde bulduklarının bir göstergesidir. Ayrıca bu Çince kaynaklar sadece Türk tarihine ışık tutmakla yetinmeyip Moğol, Tibet, Kore ve hatta Japon tarihi açısından da hazine durumunda olduklarını dile getirebiliriz. Bu kayıtlar M.Ö. 206 ile 1644 yılları arasındaki geniş bir tarihi dönemi içine almaktadır. Bu hanedanlık tarihi 235 ciltten oluşmaktadır. Kayıtlardan yola çıkarak Çin sinologu W. Eberhard, Türklerle ilgili pek çok kısmı yayınlamıştır.⁵ Ayrıca yine bu konu hakkında Prof. Dr. Ahmet Taşağıl tarafından yapılmış olan çalışmalara bakabiliriz.⁶

Bahsettiğimiz üzere Türk milletinin eski tarihini ve kültürünü aydınlatabilmek için ilk başta onlardan kalan arkeolojik ve etnografik verilere ve yaşanan coğrafyaya, balballara, taş heykellere ve kurganlara başvurmak zorundayız. Kurganlardan çıkan giyim ve süs eşyaları, savaş ve ev aletleri, at koşum takımları bize bu eski kültürün özellikleri hakkında bilgiler vermektedir. Kurganlar üzerine yapılmış olan çalışmaların çoğu Rus tarihçiler tarafından yapılmış, ülkemizde ise bu alanda yapılmış çalışmalar neredeyse yok gibidir. Bu yüzden kurganlar üzerine çalışmaların artması tarihimizi kapsamlı bir şekilde öğrenmemiz açısından önemlidir. Bize kültürümüzü nakleden bir diğer önemli belgeler de damgalardır. Bilineceği üzere bu alanda damgaların yeri çok farklıdır. Türkler sahip oldukları eşyalara damgasını vurarak onlara bir mülkiyet vermiştir. 19. yüzyılda yaptığı saha araştırmalarıyla tanınan Türkolog Radloff da Altay'da yaşayan "muhtelif soylar atlarını tanıyabilmek için, bunların arka butlarına vurulan mülkiyet işareti (damga) kullanırlar." şeklinde belirtmiştir. Üzerine fazla düşülmemiş olan bu konu, günümüzde Prof. Dr. Mustafa Aksoy hocamız çalışmakta ve 18 yıl süren bir çalışmaları-

¹ Ahmet Taşağıl, *Kök Tengrinin Çocukları*, s. 126.

² Taşağıl, s. 189.

³ Ata Melik Alaaddin Cüveyni, *Tarih-i Cihan Güşa*, C. I, çev. M. Öztürk, Ankara 1988, s. 116-117.

⁴ Ahmet Taşağıl, "Türk Tarihi İle İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler", *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İstanbul, 1977, s. 120-124.

⁵ Daha geniş bilgi için bakınız: Eberhard, W., *Çin'in Şimal Komşuları*, TTK. Y., Ankara 1996.

⁶ Daha geniş bilgi için bakınız: Ahmet Taşağıl, *Çin Kaynaklarına Göre Türk Boyları*, TTK Y. Ankara, 2000.

nın ardından 579 fotoğraf ile *Tarihin Sessiz Dili Damgalar* adıyla bir kitapta yayınlamıştır.⁷ Bu eserin tarihimiz açısından değeri paha biçilemez durumdadır. Yine paha biçilemez bir diğer eser de merhum Servet Somuncuoğlu'nun yaptığı çalışmalarıdır. Somuncuoğlu, Türk tarihinin ilk kaynaklarından sayılan, taşlara kazınmış dilin bizlere ulaşmasını sağlamıştır. Böylelikle bu eserlerle Anadolu'da Türk tarihinin 1071 Malazgirt Zaferiyle birlikte başladığını, aslında çok daha öncelere ulaştığını bizlere kanıtlamış ve yapılan bir tarihi yanlışlığın da düzeltilmesine olanak sağlamıştır.

İslam öncesi Türk tarihi ile ilgili en önemli kaynaklardan biri de Türk destanlarıdır. Bu destanlar sözlü olup, daha sonra yazıya geçirilmiştir. En önemlileri Oğuz Kağan Destanı, Erge-
nekon Destanı, Bozkurt Efsanesi, Manas Destanı, Alp Er Tunga Destanı'dır. Yazıya geçirileme-
yen destanlar günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşanlarda da önemli değişiklikler olmuş
veya kısaltılmıştır.⁸

Rusların sömürge ve büyüme siyaseti dâhilinde Türkistan sahasında yaptıkları arkeolo-
jik ve diğer ilmî çalışmalar Türk tarihi ile ilgili bol miktarda kaynağın ortaya çıkmasına vesile
olmuştur. Özellikle Barthold sayesinde Türk tarihi sahasına ait birçok materyali kavuşturmuş-
tur. Minorsky ve Nikitin de çalışmalarıyla bu alanı aydınlatan Rus tarihçileri arasındadır. Ül-
kemize baktığımızda ise Zeki Velidi Togan'ın *Umumî Türk Tarihine Giriş* ve *Tarihte Usûl* isimli
eserleri Türkiye'de bu sahada ilklerden olmuştur. Ayrıca Bahaeddin Ögel, 9 ciltlik *Türk Kültür
Tarihine Giriş-Türk Kültürünün Gelişme Çağları* gibi eserleri bu alan için oldukça önemlidir. Adı
geçen eserler pek çok araştırmacıya yol göstermektedir. Yine İslam öncesi Türk Tarihi dediği-
mizde aklımıza gelen bir diğer önemli hocalarımız ise İbrahim Kafesoğlu ve Gülçin Çandarlıoğ-
lu'dur Bu değerli hocalarımız şu an günümüzde bu alanda önemli çalışmalarda bulunan pek
çok değerli hocamızı da yetişmesine vesile olmuştur.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİH YAZIMINDA YAPILAN HATALAR

Türk tarihi açısından yukarıda da bahsedildiği ve aşağıda da bibliyografyasını verece-
ğim batılı yazarların katkısını görmezden gelmemiz mümkün değildir. Fakat yine de batılı ya-
zarlar tarafından yazılmış olan bu eserlerde olan bilgi yanlışlarını ya da yanlış tabirlerin görül-
mesini de görmezden gelemeyiz. Aslında buradan da anlaşılacağı üzere bu yazarların katkısı-
nın olduğu kadar bir o kadar da Türk tarihine zararlarını da görmekteyiz. Bahsettiğimiz bu
zararların başında ilim dünyasına batılı tarihçiler tarafından yerleştirilmiş olan barbar kelimesin
kullanılmasını örnek gösterebiliriz. Bir diğer örneğimizi ise Çince çevirilerden yani Çin yıllıkla-
rından yararlanan batılı tarihçilerin aslında her milletin kendi tarihini yazarken kendinden ol-
mayan halkları alt seviyede gösterip yazmalarını ve aslında tarih yazımının başlıca sorunların-
dan birisi olan bu durumu bilerek ya da bilmeyerek göz ardı etmeleridir. Bilindiği üzere tarih
yazımında kendini dünyanın merkezine koyma oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bu du-
rumu Çin kaynaklarında da görmekteyiz. Bu sebeple çoğu batılı tarihçilerin; Türkler için asi,
barbar, yağmacı ya da alt seviyelerde olan bir millet olarak bahsetmeleridir. Yine bu kaynaklar-
da Türklerin kazandığı zaferler küçümsenmiş, tarih yazımının başlıca sorunlarından olan birisi
olarak kendi zaferlerini ise büyültmüşlerdir. Bahsi geçen batılı tarihçiler başta Hunlar olmak
üzere birçok Türk Kağanlıklarının Çin'i 70 yıl sürecek olan ipek vergisine⁹ bağladığını görmez-
den gelmektedir. Fakat burada aslında Çin kaynaklarındaki yine yapılan çarpıtmalar kullanılı-
mıştır. Türklerin gönderdikleri hediyeler vergi olarak görülürken, Çin tarafından verilen bah-

⁷ Detaylı Bilgi için; Mustafa Aksoy, *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, İstanbul, 2014.

⁸ Yolalıcı, M.Emin, *Türk Tarihinin Kaynakları*, Eser Yayınevi, Samsun 2006, 44-45.

⁹ Ahmet Taşağıl, *Kadim Türkler ve İpek Yolunun Tarihi Gelişimi, İpek Yolunda Kültür Mirası* s. 16. ; Shih-chi, 110; Han Shu, 96.

settiğimiz vergiler ise bu kaynaklarda hediye olarak yazılmıştır. Yapılan bu ve buna benzer hatalar aslında tarihimize de zarar vermektedir. Bu yüzden bir kaynağın inanırlığının nerede bittiğini anlayabilmek ve karşılaştırmalı olarak yorumlamak için dile hakim olmanın yanı sıra iyi bir kaynak bilgisine de sahip olmak başlıca önemli konulardan birisini oluşturmaktadır. Ancak bu sayede olaylara yukarıdan bakarak geniş açıyla görebiliriz. Olayları geniş açıyla değerlendirme konusuna değinirsek burada İpek yolu ve Göktürkler konusuna değinebiliriz. Bilindiği üzere Sogd'lar ticaret ve diplomaside olarak oldukça yeteneklidirler. Bu yüzden Göktürkler İpek Yolu ticaretini Sogd'lar ile birlikte yürütmüşlerdir. Böylelikler onların ticaret ve diplomasi de olan yeteneklerini kullanmışlardır. Fakat kaynaklara hâkim olmayan ya da yanlış bakış açısıyla yorum yapan bir araştırmacının Göktürkler döneminde İpek Yolu ticaretini Sogd'lara kaptırdığını söyleyebilir. Buradan da anlaşılacağı üzere aslında bu alanın en büyük sorunlarından birisi olarak batılı yazarlar tarafından yanlış görüşlerin fazla olmasıdır.

Bu sahanın en büyük bir başka sorunu da transkripsiyon problemidir. Özellikle Çince kaynaklarda yer alan şahıs isimlerinin çevrilmesi sırasında sıkıntılar doğurmaktadır. Hatalı çevrilen isimler ise literatüre bu şekilde girmiş ve artık değiştirilmesi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Burada örnek vermek gerekirse Çince metinlerde M.Ö. 209 yılında Hun İmparatorluğu'nun başına gelen Mo-tu / Mo-tun / Mao-tun¹⁰ olarak geçen fakat şu an tarih kitaplarımızda Mete olarak yer alan Hun kağanını ya da kitaplarımızda ilk Hun hükümdarı Teoman olarak geçen T'ou-man'ı örnek verebilirim.¹¹

W. Eberhard'ın önderliğinde başlayan sinoloji araştırmaları Bahaeddin Ögel tarafından da devam ettirilmiş ve Türkçe okunduğu şekilde yazılmaya başlanılmıştır. Örnek olarak Çin kaynaklarında geçen Ch'an-yü yani şanyü aklımıza gelen ilk örneklerden birisidir.¹² Aynı durum Türkistan Coğrafyasında olan yer isimlerinde de geçmektedir. Bu durumun sebebi aslında Çin kaynaklarından dolayı olduğunu görmekteyiz. İslam Öncesi Türk tarihi uzmanlarından olan eski Çince'yi bilen Prof. Dr. Ahmet Taşağıl'a göre bu durumun sebebi bir yer için Çin kaynaklarında farklı devirlerde değişik isimler kullanılmasıdır. Buradan da anlaşılıyor ki değerlendirme yapılırken hangi yer adının hangi devirde kullanıldığı bilmek gerekmektedir. Yine Taşağıl'a göre; Taşkent'e Taş Ülkesi anlamına gelen Shih-kuo denilirken, sonraki yüzyıllarda ise Tashih-kan yer isminin kullanıldığı kaynaklarda görülmüştür. Ayrıca, Turfan'a Kao-ch'ang¹³, Kucaca ise Ch'ü-shih¹⁴, Dunhang ise Tun – huang olarak geçmektedir.¹⁵ Bir başka örnek olarak ise Fergana'ya Ta-yüan denmesi, yüe-chih kavmi için ise Shih şeklinde bu kaynaklarda yazılması Çinceye yeterince hakim olmayan araştırmacılar için oldukça büyük bir sorundur. Özellikle bu alanda bu dile hâkim olmayan araştırmacıların olması dolayısıyla bu araştırmaların sağlam bir zemine oturtmak olanaksızdır. Tabi ki sadece bu dili bilmenin yetmeyeceği açıktır.

Türklerin göçleriyle birlikte Bizans kaynakları da bizim için önemlidir. Bu yüzden bu kaynaklara da hâkim olmak gereklidir Bizans kaynakları da bazı şahıs isimlerinin doğrularının bulunabilmesi hususunda araştırmacılara yardımcı olmaktadır. E. Chavannes'ın *Documents sur les Tou-kioe Occidentaux*, adlı eseri bu sahada yazılmış en mükemmel eserdir. Dahası Altay dağlarında çok sayıda yazıt bulunması ve bunların Rus bilim adamları tarafından okunması ve

¹⁰ Taşağıl, s. 55 – 56.

¹¹ Taşağıl, s. 55.

¹² Taşağıl, s. 58.

¹³ Kadim Türkler, s.16.

¹⁴ Taşağıl, s. 65.

¹⁵ Bu bölgeler hakkında detaylı bilgiler için; Kürşat Yıldırım, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 2016.

bu konuda pek çok araştırma yapılması bu dillerin yanında Rusçanın da zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu şekilde araştırmalarımızı sağlam bir zemine oturtabiliriz.

İSLAM ÖNCESİ TÜRK TARİHİNDE YOL GÖSTERİCİ KAYNAKLAR

Aşağıda bu alanda araştırma yapmaya yeni başlayanlar için araştırmalarında kolaylık sağlamak ve yol gösterecek amacıyla belli başlı kaynakları vereceğim;

- AKIŞEV, K.A., *Kurgan Issık*, Moskava 1978
AKSOY, M., *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, İstanbul, 2014
ALTHEİM, F., *Attila et les Huns*, Paris 1952
ARSAL, S.M., *Türk Tarihinin Ana Hatları. İskitler-Sakalar, Asya Hunları, Yüceçiler, Avrupa Hunları*, Ankara
ASLANAPA, O., *Türk Sanatı*, İstanbul, 1972-1973, II c.
BARTHOLD, V., *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Notlar*, İstanbul 1927
BAYKUZU, T.D., "Bir Hun Başkenti T'ung-wan Ch'eng", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Prof. Dr. Oktay Aslanapa Özel Sayısı, s. 183, İstanbul 2009, s. 247-262.
BAYKUZU, T.D., "Geç Dönem Hun Devletleri Hakkında Çin Kaynakları", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi İSTEM*, Yıl:9, Sayı: 18, 2011, s. 39-47.
BAYKUZU, T.D., *Asya Hun İmparatorluğu*, İstanbul, 2012.
AHMETBEYOĞLU, A., *Avrupa Hunları*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.
AHMETBEYOĞLU, A., *Sorularla Eski Türk Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014.
CHANG, T., *T'ang Devrindeki Doğu Göktürkleri Hakkında Yeni Belgeler*, Doktora Tezi, Taipei 1968
ÇANDARLIOĞLU, G., *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*.
DEGUİGNES, J.M., *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Garbi Tatarların Tarih-i Umumisi*, I-VIII, İstanbul 1924
DİYARBEKİRLİ, N., "Kazakistan'da Bulunan Eşik Kurganı", *Edebiyat Fakültesi 50. Yıl Armağanı*, İstanbul, 1973
DİYARBEKİRLİ, N., *Hun Sanatı*, İstanbul, 1982.
EBERHARD, W., "Muahhar Han Devrinde Hun Tarihine Kronolojik Bir Bakış", *Bellekten*, Sayı 16, Ankara 1940
EBERHARD, W., *Çin'in Şimal Komşuları*, Ankara 1942
EBERHARD, W., *Çin Tarihi*, Ankara 1947
ESİN, E., *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş*, İstanbul 1978
ESİN, E., *Türk Kosmolojisi*, İstanbul 1979
GROUSSET R., *Bozkır İmparatorluğu*, İstanbul 1980
GOLDEN, P. B., *Türk Halkları Tarihine Giriş* (Çev. Osman Karatay), Ankara, 2002.
NEMETH, G., *Attila ve Hunları*, Terc. Ş.Baştav, Ankara 1982
ÖGEL, B., "İlk Töles Boyları", *Bellekten*, Ankara, 1948, sy. 48.
ÖGEL, B., "Çin Kaynaklarına Göre Wu-Sun'lar", Ankara, 1948, c. VI, sy. 4.
ÖGEL, B., "Doğu Göktürkleri Hakkında Notlar", *Bellekten*, C. 21, Ankara 1957
ÖGEL, B., *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1962
ÖGEL, B., *Türk Mitolojisi*, Ankara 1971
ÖGEL, B., *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, I-II, Ankara 1981
ÖGEL, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara, 1989, IX c.
KAFESOĞLU, İ., *Türk Milli Kültürü*, Ankara, 1977
KLYASHTORNY, S. G., Sultanov, T. İ., *Kazakistan: Türkün Üç Bin Yılı*, İstanbul
PELLİOT, P., "L'Origine de Tou-kiue, Nom Chinois des Turcs", *T'oung Pao*, 1915, sy. XVI.
RASONY, L., *Tarihte Türklük*, Ankara, 1993.

- RASONY, L., *Dünya Tarihinde Türklük*
TAŞAĞIL, A., "Türk Tarihi İle İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler", *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İstanbul, 1977, s. 113- 124.
TAŞAĞIL A., *Çin Kaynaklarına Göre Türk Boyları*, Ankara, 2000.
TAŞAĞIL A., *Gök-Türkler I, II, III*, Ankara, 2012.
TAŞAĞIL, A., *Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*, İstanbul, 2013.
SOMUNCUOĞLU, S., *Taştaki Türkler*, İstanbul, 2011
SOMUNCUOĞLU, S., *Saymalı Taş Gökyüzü Atları*, İstanbul, 2011
SOMUNCUOĞLU, S., *Damgaların Göçü Kurgan Ankara Gündül Kaya Resimleri*, İstanbul, 2012.
YILDIRIM, Kürşat, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 2016.
YÜCEL, M.U., "İlk Rus Yıllıklarının Türk Tarihi Açısından Önemi", *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İstanbul, 1997, s. 125-142.
TOGAN, Z.V., *Umumi Türk Tarihine Giriş: En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, İstanbul 1970
TOGAN, Z.V., *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul 1981.

DERGİLER

Türkiyat Mecmuası
Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Türklük Araştırmaları Dergisi
Belleten
Tarih Araştırmaları Dergisi
Türk Kültürü Araştırmaları,
Türk Dünyası Tarih Dergisi,
Türk Dünyası Araştırmaları
Türk Milli Kültürü Dergisi
Vesikalarla Türk Tarihi Dergisi

SONUÇ

Bu alanda çalışacak olan kişilerin ilk önce kaynakları tanuması ki aşağıda vereceğimiz bibliyografya bir rehber niteliğinde olacaktır, yukarda bahsetmiş olduğum yer adları konusunda ise yanlışlığa düşmemek adına harita ve coğrafi bilgisinin olması en önemli faktörlerden olacağını belirtmekteyim. Ayrıca bulunan pek çok kurganı tanıma bunlar üzerinde analiz yapmak için ise arkeoloji bilgisine sahip olma gibi özellikler aslında bu alanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu alanın zorluğundan ötürü araştırma yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri genellikle kaynaklara ulaşma konusunda daha rahat olan konulara yönelmekle birlikte bu alanın değeri Türkler için oldukça önemli olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Bu bildirimim ise son sözünü ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün "Tarihini bilmeyen milletler başka milletlerin avı olmaya mahkûmdur." sözü gereği Türk tarihini araştırmaya ve gün ışığına çıkarmaya çalışmanın bizler için önemli bir görev olduğunu belirterek bitirmek istiyorum.

KAYNAKLAR

- ESİN, E., *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş*, İstanbul 1978
- TAŞAĞIL, A., "Türk Tarihi İle İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler", *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, İstanbul, 1977, s. 113- 124.
- TAŞAĞIL, A., *Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*, İstanbul, 2013.
- TAŞAĞIL, A., *Kadim Türkler ve İpek Yolunun Tarihi Gelişimi, İpek Yolunda Kültür Mirası*
- ÖĞEL, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara, 1989, IX c.
- EBERHARD, W., *Çin'in Şimal Komşuları*, Ankara 1942
- KAFESOĞLU, İ., *Türk Milli Kültürü*, Ankara, 1977
- YOLALICI, M .Emin, *Türk Tarihinin Kaynakları*, Eser Yayınevi, Samsun 2006
- SOMUNCUOĞLU, S., *Taşdaki Türkler*, İstanbul, 2011